

Csökkenő afganisztáni esélyek

Az SVKI Elemzések 2009/8. számában megjelent „Az új Afganisztán-stratégia esélyei” című írás arra igyekezett felhívni a figyelmet, hogy csak akkor kerülhető el a nemzetközi közösség afganisztáni kudarca, ha az Obama-adminisztráció és a NATO 2009 márciusában megfogalmazott új Afganisztán-stratégiája képes lesz négy területen: a biztonság, a segélyezés és fejlesztés, a kábítószer-ellenes politika és a regionális hatalmi ellentétek problémáinak megoldásában viszonylag gyors eredményeket elérni. Az alábbi tanulmány az említett problémakörök jelenlegi állapotát kísérli meg összevetni az egy évvel ezelőtti helyzettel.¹

2010 júniusa több szempontból is igen kellemetlen hónapnak bizonyult az afganisztáni kérdés kapcsán. Washingtonban Barack Obama elnök kénytelen volt meneszteni Stanley Mc-Crystal tábornokot, az afganisztáni amerikai és NATO-csapatok főparancsnokát, a tavaly meghirdetett új Afganisztán-stratégia egyik kulcsfiguráját, miután a négycsillagos tábornok egy, a *Rolling Stone* magazinban megjelent írásban a washingtoni vezetés több tagját is (így James Jones nemzetbiztonsági tanácsadót, Joe Biden alelnököt, Richard Holbrooke afganisztáni és pakisztáni különmegbízottat, Karl Eikenberry kabuli nagykövetet) minősíthetetlenül sértő és lekezelő szavakkal kritizálta. Az afganisztáni misszióban a kelet-közép-európai térségből legnagyobb létszámú kontingenssel részt vevő Lengyelországban az elnökválasztási kampány alatt lényegében konszenzus alakult ki arról, hogy Varsó az őszi lisszaboni NATO-csúcson kezdeményezze a szövetség afganisztáni stratégiájának felülvizsgálatát, s amennyiben ezt nem sikerül elérnie, az ország 2012-ben vonja ki csapatait Afganisztánból. S végül nem mehetünk el szó nélkül amellett sem – sőt talán ezzel kellett volna kezdeni –, hogy 2010 júniusa az elmúlt kilenc év legvéresebb és legtragikusabb hónapjának bizonyult a koalíciós erők veszteségei szempontjából (102 halálos áldozat).

Jóllehet az új Afganisztán-stratégiát megalapozó dokumentumok – *Az intézményközi politikai csoport fehér könyve az Egyesült Államok Afganisztán- és Pakisztán-politikájáról* (a továbbiakban: AfPak)², illetve a NATO *Afghanistan Report 2009* című dokumentuma³ – már tavaly márciusában ismertté váltak, a teljes 2009-es év az afgán biztonsági helyzet javításának módszereiről folyó intenzív vitával telt el. Az említett két dokumentumból világossá vált, hogy az új amerikai adminisztráció kiemelkedő szerepet szán Pakisztánnak és a nem katonai válságkezelő elemeknek (segélyezés, jó kormányzás, tárgyalások, diplomácia) a helyzet rendezésében. Részben ennek volt köszönhető, hogy a nemzetközi koalíció katonai tevékenységét az augusztusi elnökválasztásoknak rendelte alá, abban bízva, hogy egy nagyobb legitimitású kabuli központi hatalom erősíteni fogja a nemzetközi koalíciónak a stabilitás megteremtése érdekében kifejtett katonai és civil erőfeszítéseit. A 2009. augusztusi elnökválasztás azonban végül nem növelte Hamid Karzai elnök hatalmának legitimitását, sőt ellenkezőleg: a választási csalás (mintegy 1 millió szavazat) jelentősen csökkentette azt. Számos elemző szerint az elnökválasztás kudarcának egyik legfontosabb okát mégsem magában a csalás tényében kell keresnünk, hanem sokkal inkább az erőteljes külső beavatkozásban. Külső nyomásra erőltették először az elnökválasztás második fordulóját, majd a második forduló elhagyását.⁴ Folyamatos külső beavatkozás kísérte Karzai kormányalakítását is, ami

¹ A szerző ezúton mond köszönetet Mátyus Sándornak, volt kabuli magyar nagykövetnek a konzultációs lehetőségért és az elemzés elkészítéséhez nyújtott segítő gondolataiért.

² White Paper of the Interagency Policy Group's Report on U.S. Policy toward Afghanistan and Pakistan. March 27, 2009. http://www.whitehouse.gov/assets/documents/Afghanistan-Pakistan_White_Paper.pdf

³ NATO Afghanistan Report 2009. March 31, 2009. http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2009_03/20090331_090331_afghanistan_report_2009.pdf

⁴ Mivel az afgán elnökválasztás első, 2009. augusztus 20-i fordulójában elkövetett tömeges csalások miatt az összes Karzai elnökre érkezett szavazat egyharmadát érvénytelenítették, a választási bizottságnak második fordulót kellett kiírnia. Bár Karzai – aki az első fordulóban még a szavazatérvénytelenítés mellett is megelőzte vetélytársát, Abdullah Abdullahot – kezdetben nem akart beletörődni a második forduló megrendezésébe, de a nemzetközi nyomás végül meggyőzte erről. November 1-jén azon-

tartós kaotikus állapothoz vezetett: ma a 25 fős afgán kormányban 12 poszt továbbra is betöltetlen.

A 2009-es év második felét az amerikai és az ISAF-erők új főparancsnokának, Stanley McCrystalnak augusztusban ismertté vált előzetes parancsnoki értékeléséről, illetve az Obama-adminisztráció ezzel összefüggő döntéseiről folyó előzetes vita uralta.⁵ McCrystal ugyanis – ha alapvetően nem is, de részleteiben – kissé másképp ítélte meg az afganisztáni helyzet stabilitásának feltételeit, illetve az ehhez szükséges időt és eszközöket, mint a márciusi dokumentumok, az amerikai politikusok, illetve az afganisztáni szerepvállalásuk kapcsán egyre elutasítóbb hazai közhangulattal szembesülő NATO-szövetségesek. A politikusok között leginkább a nemzetközi erők létszámemelésének mértékéről (hogy 10-15 ezer vagy 80 ezer fő legyen-e) alakult ki komoly vita. Barack Obama végül csak 2009. december 1-jén hozott döntést a létszámemeléséről, a Stanley McCrystal által kért 40 ezer helyett 30 ezer főben jelölve meg annak mértékét, egyúttal azonban bejelentette azt is – megnyugtató európai szövetségeseit (akiktől szintén kért további mintegy 10 ezer katonát) –, hogy az Egyesült Államok 2011 közepétől, fokozatosan átadva az afgán biztonsági erőknek az országért való felelősséget, megkezdi csapatai kivonását Afganisztánból.

Az afgán biztonsági helyzet javításának módszereiről folyó intenzív viták ellenére abban egyetértés mutatkozott, hogy a nemzetközi koalíció legfontosabb feladatainak egyike az afgán nemzeti hadsereg (ANA) és az afgán nemzeti rendőrség (ANP) megerősítése. Ezek létszáma 2009-ben és 2010 első öt hónapjában valóban jelentősen növekedett. Az ANA létszáma a 2009. márciusi 82 780-ról 2009 decemberére 100 131-re, 2010 májusára pedig 119 400 főre emelkedett (+30%). Az AfPak tervei szerint az ANA létszámának 2010 végére 134 ezer főre, 2011 végére pedig 171 800 főre kellene növekednie. Az ANP a 2009. márciusi 79 910-ről 2009 decemberére 94 958-ra, 2010 májusára pedig 104 459 főre emelkedett (+23,5%). Az AfPak tervei szerint 2011 végére az ANP-nek 134 ezer főt kellene számlálnia.⁶

Meg kell jegyezni azonban, hogy számos elemző szerint e számok – mindkét szervezet esetében – csupán papíron léteznek. Jóllehet az ANA egyes egységei már részt vettek különböző műveletekben, köztük a 2010. februári Mustarak-műveletben is, egységeinek többsége – elsősorban a parancsnoki szint és kiképzés hiányosságai miatt – továbbra is igen távol áll attól, hogy önállóan vezessen és hajtson végre komolyabb hadműveletet. Egy szenátusi vizsgálatot követően igen kritikus szavakat fogalmazott meg az ANA-val kapcsolatban 2010 júniusának végén Carl Levin demokrata szenátor, az amerikai szenátus fegyveres erők bizottságának elnöke, valamint Arnold Fields, az afgán helyreállítás különleges vizsgálóbiztosa is.⁷ Jelentésükben azt állítják, hogy Washington gyakran túlbecsüli az afgán hadsereg és rendőrség képességét a harci feladatok önálló ellátásával kapcsolatban, olyannyira, hogy Levin és Field megkérdőjelezi a háború megnyerésére felállított amerikai stratégiát, valamint az amerikai erők kivonására vonatkozó terv helyességét is. A szakértők szerint kritikájuk különösen jogos az ANP-vel kapcsolatban: a rendőrök képzése ugyanis továbbra is lassú, szétforgácsolt (túl sok szereplő túl sok különböző programmal vesz benne részt), és alacsony színvonalú (mivel a jelentkezők 80-85 százaléka analfabéta), most nem is beszélve az alacsony fizetések miatti rendőrségen belüli korrupcióról és dezertálásokról. Emellett az elmúlt két év során a rendőrség objektumai és tagjai váltak a tálib fegyveresek egyik leggyakrabban kiválasztott célpontjainak. Mindehhez hozzátehetjük: talán nem véletlen, hogy értéke-

ban – egy héttel a második forduló előtt – Abdullah bejelentette: mivel nem látja biztosítottnak, hogy a választás második fordulója átlátható és tiszta viszonyok között zajlik le, visszalép az elnökelöltségtől. Jóllehet a választási bizottság először úgy foglalt állást, hogy az afgán alkotmány szerint a választásokat a visszalépés ellenére le kell folytatni, ezt a véleményét – ismét csak nemzetközi nyomásra (főleg azok részéről, akiknek továbbra is Afganisztánban kellett volna tartaniuk katonáikat a választások biztosítása érdekében) – november 2-án megváltoztatta, és Hamid Karzait hirdette ki a választások győztesének.

⁵ McCrystal értékelését lásd: Commander's Initial Assessment. August 30, 2009. http://media.washingtonpost.com/wp-srv/politics/documents/Assessment_Redacted_092109.pdf?sid=ST2009092003140

⁶ Livingston, Ian S. – Messera, Heather L. – O'Hanlon, Michael: *Afghanistan Index. Tracking Variables of Reconstruction & Security in Post-9/11 Afghanistan*. June 11, 2010. 7. o. <http://www.brookings.edu/foreign-policy/afghanistan-index.aspx>; Report on Progress Toward Security and Stability in Afghanistan. Report to Congress in accordance with section 1230 of the National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2008. April 2010. 5–6. o. http://www.humansecuritygateway.com/documents/USGOV_April2010_ReportOnProgressTowardSecurityAndStabilityInAfghanistan_USPlanForSustainingANSF.pdf.

⁷ Afghan Troops Less Capable Than Evaluations Showed, Audit Finds. *Bloomberg Businessweek*, June 28, 2010. <http://www.businessweek.com/news/2010-06-28/afghan-troops-less-capable-than-evaluations-showed-audit-finds.html>

lésében McCrystal az elkövetkezendő öt év alatt az afgán biztonsági erőknek a csupán két és félszeresére növelését tűzte ki célul (tervei szerint az ANP 160 ezer, az ANA pedig 240 ezer főt számlált volna).

Elméletileg és politikai szinten abban is egyetértés mutatkozik a főszereplők között, hogy az afganisztáni válság nem oldható meg katonai úton és katonai eszközökkel. Mivel az elmúlt években a legfontosabb Afganisztánnal kapcsolatos nemzetközi fórumok (az ENSZ közgyűlése, a BT-viták és -állásfoglalások, a NATO-csúcstalálkozók, a párizsi, hágai és londoni Afganisztán-konferenciák) rendre állást foglaltak e mellett, ennek hangsúlyozása az AfPak-ban, illetve megjelenése a McCrystal-i megközelítésben nem jelentett újdonságot. Legfeljebb annyiban, hogy 2009-ben az Egyesült Államok legfelsőbb politikai és katonai vezetése is elköteleződni látszott amellett, hogy az afgán válság komplex és összehangolt (katonai, politikai, diplomáciai, fejlesztési) megoldást igényel. Ezt érezhetően maga McCrystal is magáévá tette, hiszen ajánlásában fontos kitételként szerepelt, hogy az afgán állam stabilizálásának katonai aspektusát alá kell rendelni a civil lakosság védelme követelményének. Elvben ezt a célt szolgálta a légi támadások korlátozása és a 2010. februári Mustarak-hadművelet is.⁸

A 2010. januári londoni Afganisztán-konferencia óta hivatalos politikává vált az is, hogy a politikai válságkezelés kulcseleme a fegyveres ellenállókkal való tárgyalások kérdése. Mivel a kormányellenes mozgalmak és csoportok katonailag nem számolhatók fel, elkerülhetetlen a velük való valamilyen megegyezés, beleértve ebbe a hatalom megosztását is. A nemzetközi koalíció nyomására májusra ezt formálisan a kabuli kormány is elfogadta, sőt elfogadott egy erre vonatkozó 36 oldalas *Afghan Peace and Reintegration Plan (APRP)*⁹ című dokumentumot is, amely a tárgyalások általános feltételéül a fegyverletételt, az alkotmány elfogadását és a terrorista kapcsolatok felszámolását szabja. A kabuli kormány e dokumentum célkitűzései alapján rendezte meg 2010. június 2. és 4. között az ellenállókkal való megbékélést célzó – korábban már kétszer elhalasztott – „konzultatív békedzsigát”. Az 1600 fős rendezvényen – amely jóváhagyta az APRP-t – az afgán parlament két házának képviselői, tartományi kormányzók és politikusok, falusi és járási, valamint törzsi vezetők vettek részt. Bár az APRP-ben szereplő célkitűzések elvileg valóban kiindulópontját képezhetnék a megbékülésnek, a szakértők több szempontból is igen szkeptikusak a tervvel kapcsolatban. Egyrészt azért, mert a terv döntően Washington és a nemzetközi koalíció Afganisztánra vonatkozó elképzeléseit tartalmazza (vagyis nem azok a szereplők dolgozták ki, akiknek meg kellene egyezniük). Másrészt azért, mert az afgán politikai vezetőknek az a kabuli kabinet ajánlotta elfogadásra, amely maga sem azonosul a terv minden céljával, s legfőképp nincsenek eszközei és forrásai a terv céljainak megvalósításához. Harmadrészt azért, mert az APRP is magán viseli a nemzetközi közösségnek azt az afganisztáni válságkezelést végigkísérő stratégiai tévedését, amely egy-két kulcsfontosságú probléma megoldásának célul kitűzése helyett prioritások átláthatatlan halmazát fogalmazza meg. Végül negyedszer azért, mert a „konzultatív békedzsigáról” éppen azok hiányoztak, akikkel Kabulnak leginkább meg kellene állapodnia. (Hiányoztak a tálibok legbefolyásosabb vezetői; a Hezb-i Iszlámi vezetője; a kormánnyal szemben álló dél- és kelet-afganisztáni törzsi vezetők, akiknek a területén az ellenálló támogatottsága a legerősebb; a hazarák és az üzbégek legfontosabb vezetői; sőt

⁸ A 2010. február 13-án kezdődött Mustarak-hadművelet közvetlen célja a Kabultól 150 kilométernyire délnyugatra fekvő Helmand tartomány Mardza városának és környékének a kormányellenes lázadóktól való megtisztítása. A város a tálib lázadók és a nyersópium-kereskedelem egyik legjelentősebb központja. Az akcióban, amely 2002 óta az afganisztáni nemzetközi koalíció legnagyobb szabású művelete, a hivatalos adatok szerint mintegy 15 ezer katona vesz részt – legnagyobb számban amerikaiak (4000), afgánok (2500) és britek (1200-4200), de kanadaiak, dánok és észtek is. A Mustarak-hadműveletet az elemzők egyben a Stanley McCrystal által kidolgozott – s a későbbiekben Kandahar tartományban is alkalmazni kívánt – új afganisztáni stratégia főpróbájának is tekintik. Ennek értelmében a terület feletti katonai ellenőrzés megszerzését és a lázadóktól való megtisztítását követően a nemzetközi koalíció – a helyi vezetők és helyi lakosság támogatásának megnyerése (*“winning the hearts and minds”*) érdekében – gyors ütemben segítyt juttat el a városba és környékére, helyreállítja a közszolgáltatásokat annak érdekében, hogy megakadályozza a lázadók visszaszivárgását. Az akció sikerességével kapcsolatban számos elemzés kétségeket fogalmazott meg. (Lásd erről: *Operation Moshtarak: Lesson Learned. Refugees from Marjah, in Lashkar Gah*. ICOS, 2010. március. http://www.icosgroup.net/documents/operation_moshtarak.pdf.) Bár az Egyesült Államok és a NATO hivatalosan sikeresnek tekinti a Mustarak-hadműveletet, a hasonló kandahari akció végrehajtását egyelőre elhalasztotta.

⁹ Afghanistan Peace and Reintegration Program (APRP).

<http://www.sipri.org/blogs/Afghanistan/Afghan%20Peace%20and%20Reconciliation%20Programme-%20draft-%20Apr%202010%20.pdf>.

még Karzai politikai ellenzéke is, akiknek Abdullah Abdullah a vezéregyénisége.)¹⁰ 2006–2007-ben – más, kedvezőbb erőviszonyok között – talán még sikerrel meg lehetett volna valósítani egy ilyen módon kidolgozott és előterjesztett ötletet, ma azonban – amikor Hamid Karzai kormánya és nemzetközi koalíció egyre inkább vesztesre, a kormányellenes erők pedig győzelemre állnak – aligha.

A biztonsági helyzet

Az elemzések és értékelések egyöntetűen azt állapítják meg, s ezt bizonyítják a statisztikai adatok is, hogy a 2009-ben és 2010 első félévében látványosan és egyértelműen romlott az afganisztáni biztonsági helyzet.

2009-ben minden korábinál nagyobb (521 fő) volt a koalíciós erők halálos áldozatainak száma (2005 – 131, 2006 – 191, 2007 – 232, 2008 – 294 fő), 2010 januárja és júniusa között pedig 323 főnyi veszteséget szenvedtek el, vagyis az áldozatok száma több mint a duplájára nőtt 2009 hasonló időszakához képest (157 fő). Még szembetűnőbb, hogy míg 2009 januárja és áprilisa között az amerikai sebesültek száma 181 fő volt, számuk 2010 hasonló időszakában ennek több mint ötszörösére nőtt (960 fő). 2001. október 7. és 2010. június 10. között összesen 6231 amerikai katona sebesült meg Afganisztánban. 2009-ben ennél némileg kedvezőbben alakult a civil afgán halálos áldozatok száma, amely a 2007-es 1523-ról 2008-ban 2118-ra nőtt, de 2009-ben – a támadások számának jelentős mértékű emelkedése ellenére is – „csupán” 2259 főre emelkedett.¹¹

Az afgán kormány és a nemzetközi koalíciós erők elleni támadások száma 2008-hoz képest már 2009-ben is jelentősen, mintegy 60–65 százalékkal emelkedett. A 2009-es incidensek között a legnagyobb számban a gránátvetőkkel, RPG-vel és más kézfegyverekkel lesből elkövetett támadások szerepeltek, de a legtöbb halálos áldozatot 2008-ban és 2009-ben is az improvizált robbanószerkezetekkel (IED) elkövetett akciók követelték (58, illetve 61 százalék). Az ilyen akciók száma – a Brookings Intézet *Afghanistan Index* összeállításának adatai szerint – 2008 első öt hónapjához képest 2009 hasonló időszakában 81%-kal növekedett (689-ről 1245-re), jóllehet a sikeres IED-támadások számának növekedése csak 57 százalékos volt (348-ról 545-re). E támadások 49–51 százalékát az ország keleti, további 38%-kát pedig déli területein követték el az említett időszakban mindkét évben.¹² Az afganisztáni IED-támadások, illetve áldozataik (halott és sebesült) teljes száma az alábbiak szerint alakult: 2007-ben 2718 incidens (2293 áldozattal), 2008-ban 4168 (3308), 2009-ben pedig 7228 (6036).¹³ Ha nem is kiugró mértékben, de 2008-hoz képest 2009-ben növekedett az aknavetőkkel és rakétákkal elkövetett támadások száma is.

Ami a 2010-ben elkövetett támadásokat illeti, Ban Ki Mun ENSZ-főtitkár – a NATO és az Egyesült Államok adatai alapján – június 23-án ismertette a Biztonsági Tanáccsal az Afganisztán biztonsági helyzetére vonatkozó a legfrissebb negyedéves jelentését.¹⁴ Miként az több szakértői elemzés alapján várható volt, az adatok ismét rosszabbnak bizonyultak, mint a 2009-es év azonos időszakában. A főtitkári jelentés szerint Afganisztánban egy héten átlagosan három detonáció történik, többségében a déli területeken. Az improvizált robbanószerkezetekkel elkövetett robbantások száma 94 százalékkal, az öngyilkos merényletek száma pedig 45 százalékkal emelkedett 2009 első negyedévéhez viszonyítva. A korábbi időszakhoz képest megkétszereződött az összetettebb, jobban megtervezett robbantások száma, ami a főtitkár szerint a kormányellenes erők képességeinek fejlődését jelzi. Ban Ki Mun arra is felhívta a figyelmet, hogy emelkedett a hivatalos személyek ellen elkövetett támadások száma és sikeressége is. A növekvő afganisztáni erőszakban továbbra is a civil áldozatok száma a

¹⁰ Wagner Péter: Siker vagy kudarc? Az újabb afgán dzsirga és a magyar vonatkozások. *MKI Gyorselemzések 2010/7*. <http://www.kulugyiintezet.hu/index.php?menu=26&gyors=2041>

¹¹ A veszteségekről lásd Livingston, Ian S. – Messera, Heather L. – O’Hanlon, Michael: *Afghanistan Index*. 11–17. o.; <http://icasualties.org/OperationEnduringFreedom/>

¹² Livingston, Ian S. – Messera, Heather L. – O’Hanlon, Michael: *Afghanistan Index*. 26. o.

¹³ Flynn, Michael: *State of the Insurgency. Trends, Intentions and Objectives*.

http://www.humansecuritygateway.com/documents/ISAF_StateOfTheInsurgency_22December09.pdf.

¹⁴ Report of the Secretary-General pursuant to paragraph 40 of resolution 1917 (2010) UN Security Council, June 16, 2010. http://www.humansecuritygateway.com/documents/UNSC_S2010318_SecGenRep_UNAMA.pdf

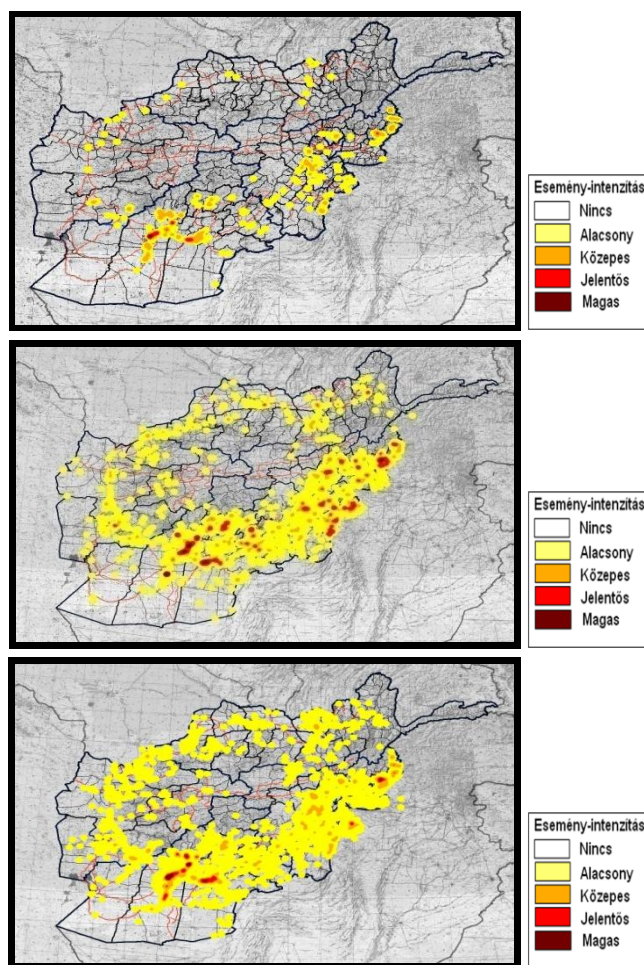
legmagasabb, melyekért – a főtitkári jelentés szerint – az esetek 70 százalékában a tálibokat terheli a felelősség.

Az afgán kormány és a koalíciós erők elleni felkelő csoportok komoly forrásokkal és eszközökkel rendelkeznek akcióik kivitelezéséhez. A kis és kézfegyverek, illetve az ezekhez szükséges lőszerkes könnyen beszerezhetők az országban, miként elérhetők az improvizált robbanószerkezetekhez és a házilag elkészíthető robbanóanyagokhoz szükséges alapanyagok is. Az ezek elkészítéséhez és az akciók végrehajtásához szükséges pénzügyi forrásokat vagy külföldről (az iszlám országokból), vagy az országon belülről (az ópiumkereskedelem megadóztatásából) teremtik elő a felkelő csoportok. A kilencedik éve folyó háborútól, a szegénységtől és a kilátástalanságtól, a törzsi megosztottságtól és a kormányzat működésképtelenségétől frusztrált lakosság körében egyre népszerűbbek a helyi fegyveres csoportok.

2009 májusától 2010 júniusáig az Afganisztánban – az Enduring Freedom és az ISAF keretében – szolgáló amerikai katonák létszáma 44,5 százalékkal (52 100 főről 94 000 főre), az ISAF nemzetközi erőinek létszáma pedig 21,4 százalékkal (32 280 főről 41 070 főre) nőtt. Ha mindezekhez hozzászámítjuk az Obama elnök által 2009 decemberében megajánlott 30 ezres kontingens még hátralévő egységeit, illetve az ISAF-ban részt vevő egyéb nemzetek felajánlásait, 2010 augusztusára az Enduring Freedom és az ISAF alárendeltségébe tartozó amerikai katonák száma elérheti 100 ezret, az ISAF nemzetközi ereje pedig a 48-49 ezret.

A kérdés persze az, hogy ez a létszámnövekedés elég lesz-e a kormányellenes erők térnyerésének megakadályozására.

*Az afgán fegyveres csoportok kinetikus fegyverekkel elkövetett támadásai
2005-ben, 2007-ben, 2009-ben*

Forrás: *State of the Insurgency. Trends, Intentions and Objectives*

2009-ben ugyanis e tekintetben is romlott a helyzet. A jelek szerint tovább bővültek az országnak azok a területrészei, melyeken állandónak tekinthető a Pakisztánból rendszeres utánpótlással rendelkező, önmagukat újjászervező kormányellenes erők katonai jelenléte. Az *Új Afganisztán-stratégia esélyei* című írásban már idéztük az ICOS nemzetközi válságelemző központnak azokat az elemzéseit, melyek szerint 2007 novemberében Afganisztán területének 54, 2008 novemberében viszont már 72 százalékát lehetett ilyennek tekinteni. Ezzel párhuzamosan nem csupán a központi kormányzat által egyértelműen uralt területek nagysága szűkült le (a 2007. novemberi nyolcról 2008 novemberére hét százalékra), de azok a területek is (38-ról 21 százalékra), ahol a kormányellenes erőknek katonai jelenléte gyenge. Az ICOS 2009 szeptemberében közzétett újabb térképe szerint a kormányellenes erők állandó jelenléte 2009 nyarára már ország területének 80 százalékára terjedt ki, miközben azon területek aránya, melyeket egyértelműen a központi kormányzat ural, illetve ahol csupán a kormányellenes erők gyenge és időszakos jelenlétével kell számolni, három, illetve 17 százalékra csökkent.¹⁵ Bár a washingtoni kormányzat és a brüsszeli NATO-központ többször is kritizálta az ICOS említett elemzéseit, a helyzet romlását az ENSZ és az afgán belügyminisztérium egy 2009 áprilisában készített és a sajtóhoz kikerült térképe,¹⁶ illetve a NATO egy 2009. december végén készült és a sajtó által szintén megszerzett power point prezentációja is bizonyítani látszik. Ez utóbbiban Michael Flynn dandártábornok az ISAF hírszerzési (CJ2) igazgatója nem kevesebbet állít, mint azt, hogy a tálibok 2009-ben a 34 afgán tartományból 33-ban már „árnyékkormányzóval” is rendelkeznek (2005-ben a tartományi árnyékkormányzók száma 11, 2006-ban 20, 2007-ben 28, 2008-ban 31 volt).¹⁷

Ez utóbbival kapcsolatban fontos azonban megjegyeznünk, hogy Flynn – power point prezentációjának diáiból ítélve – előadásában meglehetősen differenciált képet adott az afgán központi kormány és nemzetközi koalícióval szemben álló felkelőkről, a tálibok mellett további kilenc fegyveres mozgalom, illetve csoport tevékenységi területét is meghatározva.¹⁸ Vagyis a nemzetközi koalíciónak és az ISAF vezetésének meglehetősen differenciált képe van a felkelőkről, ami elsősorban a velük szemben követendő politika kialakítása szempontjából kulcsfontosságú.

A segélypolitika

Az elmúlt kilenc év során az Afganisztán-konferenciákon, -műhelyvitákon és az országgal foglalkozó elemzésekben szinte közhelyszerűvé vált az állítás, hogy az afganisztáni válság gyökere a szegénység és elmaradottság. Afganisztán a humán fejlettségi index alapján összeállított rangsorban a világ 182 országa között a 181. helyet foglalja el. Az egy főre jutó afgán GDP vásárlóerő-paritáson (PPP) számolva 935 dollár, vagyis alig haladja meg a napi két és fél dollár/főt. A csecsemőhalandóság 1000 élve születésre 151,9 (2009), a harmadik legmagasabb a világon, a lakosság várható élettartama pedig csupán 44 év. Az írástudatlanok aránya a 15 év feletti népesség körében 71,9% (a nők és a nomád életmódot folytatók körében ennél is magasabb). A városi lakosságnak csupán 35, a vidékieknek 19%-a jut jó minőségű ivóvízhez, a lakosság 70%-ának élelmiszerellátása bizonytalan. Az általános iskoláskorú gyerekek 30%-a családfenntartó. Az afgán gazdaság 90%-ban külföldi támogatásoktól függ. Alapvetően ez az elmaradottság a táptalaja az évtizedes békétlenségnek, az állam és a jogrend működésképtelenségének, a bűnözésnek, a narkógazdaságnak és a szélsőséges eszmék terjedésének. Az ország 2005–2006-ban 10-11., 2007 és 2010 között a 6-7. helyet foglalja el működésképtelen államok rangsorában, vagyis a helyzet e tekintetben tartósan kritikus.¹⁹

Az ma már az afgán válság kezelésében részt vevő valamennyi szereplő számára világos, hogy a válság rendezésének, a stabilizációnak, a felelősség átadásának és a külföldi

¹⁵ A térképeket lásd: http://www.icosmaps.net/taliban_presence/maps

¹⁶ Government map shows dire Afghan security picture, *Reuters*, August 5, 2009. <http://in.reuters.com/article/idINIndia-41555920090805>

¹⁷ Flynn, Michael: *State of the Insurgency*. 18. dia

¹⁸ Uo. 3. dia

¹⁹ Failed States Index. Foreign Policy, June 21, 2009.

http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/06/21/the_failed_states_index_2010

erők kivonásának az afgán állam öfenntartó fejlődéséhez vezető folyamat megindításához szükséges afgán képességek megteremtése a kulcsfeltétele. Az úgynevezett tartományi újjáépítési csoportok (PRT) koncepciójának megszületése óta az is elfogadott, hogy ennek útja csakis a fejlesztés lehet, ennek azonban több dolog is korlátot szab. Jóllehet első helyen szinte minden politikus a biztonsági feltételek hiányát említi, a nemzetközi segélyezési és fejlesztési tevékenység legnagyobb problémája valójában továbbra is az, hogy a segélyezés nem elég hatékony.

Mindenekelőtt látnunk kell, hogy a nemzetközi Afganisztán-konferenciákon 2001 óta felajánlott 62 milliárd dollárból napjainkig ténylegesen csupán 38 milliárd érkezett meg az országba. Ennek több mint felét azonban a biztonsági helyzet javítására (többek között az ANA és az ANP felszerelésére és kiképzésére) fordította a nemzetközi közösség, s csupán a segélyek 32%-a jutott humanitárius és fejlesztési célokra. Az afgán képességek hiányában azonban még ez a 9,6 milliárd sem került teljes egészében az afgán rászorultakhoz. A segélyezésben és a fejlesztésben nem érvényesült az ENSZ afganisztáni segítségnyújtási missziójának (UNAMA) a koordináló szerepe sem. Az elmúlt nyolc évben Afganisztánba érkező 38 milliárd dollárnyi külföldi segélyből mindössze 6-8 milliárd dollár áramlott keresztül az afgán állami költségvetésen.²⁰

Az afganisztáni nemzetközi segélyezés hatékonyságát jelentősen rontja a segélyezési és fejlesztési erőforrások szétforgácsolódása is. A PRT-k felállítása óta például 2 milliárd dollárt fordítottak 22 ezer PRT-projektre, ezek 80%-a azonban 100 ezer dollár alatti értékű volt. A biztonsági helyzet stabilizálását a fejlesztési tevékenységgel összekapcsoló PRT-tevékenység ráadásul csak néhány tartományra fókuszál (Afganisztánban 34 tartomány van, és jelenleg 28 PRT működik), most nem is beszélve a PRT-eket fenntartó nemzeteknek anyagi lehetőségei közötti jelentős különbségekről: tevékenységük többnyire rövid távú szemléletű, a donorországok hazai közvéleményének elvárásai határozzák meg, s ami talán ennél is fontosabb, nem építi, hanem csupán pótolja az afgán képességeket.²¹ (Például helyi afgán orvosok hiányában a PRT-k által felépített rendelők csak addig képesek működni, amíg a tartományi újjáépítési csoport – vagy szélesebb értelemben a nemzetközi koalíció – biztosítani tudja azok személyzetét.) Az „építés” helyett „pótlás” gyakorlata ráadásul nem egyszer komoly feszültségeket is gerjeszt az afgán és a külföldi vezetés között. A tekintélyére büszke és azt megtartani igyekvő helyi afgán hatalom ugyanis sokszor érzékeli úgy – más kérdés, hogy jogosan, vagy sem –, hogy a forrásokkal és eszközökkel rendelkező tartományi újjáépítési csoportok vezetése egyfajta beavatkozó „kvázikormányként” tevékenykedik. Ez pedig elidegenítheti még a mérsékelt helyi vezetőket is a nemzetközi koalíció képviselőitől. Mindezek miatt egyre komolyabb kritikák érik a PRT-konceptiót, sőt egyes elemzők már a NATO-n belül is egyenesen a koncepció kudarcáról beszélnek.²² Persze ezzel kapcsolatban látnunk kell azt is, hogy a PRT-k vezetése a gyakorlatban egyáltalán nincs könnyű helyzetben. Addig ugyanis nincs nagy gond, amíg a vita arról folyik a helyi afgán vezetők és a PRT-k vezetése között, hogy egy szélturbinával felszerelt generátort az iskola vagy az orvosi rendelő közelébe építsenek-e fel. A gondok akkor kezdődnek – miként azt láthattunk például Cseke Eszter és S. Takács András *On the Spot – A helyszín: Afganisztán* című dokumentumfilmjében –, amikor egy helyi kormányzó a donorországok adófizetőinek pénzéből a generátor helyett inkább mecsetet szeretne a főtérre, vagy légkondicionálót a saját irodájába. Vagy akkor, amikor a PRT biztonságát szavatoló információkért a kormányellenes erőkkel kapcsolatot tartó helyi vezetés pénzt követel...

Természetesen csökkenti a segélyezés hatékonyságát az afgán társadalom korruptségének közismerten magas mértéke: az ENSZ Kábítószer és Bűnmegelőzési Hivatalának (UNODC) egy 2010 januárjában megjelent tanulmányában (*Corruption in Afghanistan. Bribe-*

²⁰ International Aid to Afghanistan. <http://middleeastprogress.org/2010/05/international-aid-to-afghanistan/>; Cookman, Colin – Wadhams, Caroline: *Governance in Afghanistan. Looking Ahead to What We Leave Behind*. Center for American Progress, May 2010. http://www.americanprogress.org/issues/2010/05/afghan_governance.html

²¹ Malkasian, Carter – Meyerle, Gerald: *Provincial Reconstruction Teams: How Do We Know They Work?* Strategic Studies Institute, March 2009. <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/FILES/PUB911.pdf>

²² Wagner Péter: Az afganisztáni nemzetközi fejlesztési együttműködés magyar eredményei és tapasztalatai. *MKI Tanulmányok*, 2010/14. 32. o. <http://www.kulugyiintezet.hu/letoltes.php?letolt=10116>

ry as reported by the victims)²³ azt olvashatjuk, hogy állítása szerint minden második afgán kenőpénzt fizetett a hatóság képviselőjének hivatalos ügyei intézésekor. Az egy főre eső korrupcióra fordított pénz átlagos évi összegét 160 dollárra becsüli a tanulmány – egy olyan országban, ahol, mint említettük, az egy főre eső GDP (PPP) alig haladja meg napi két és fél dollár/főt. A városi lakosság körében a korrupció mértéke a kisvárosokban (66%) és közepes nagyságú városokban (55%) a legnagyobb mértékű, a nagyvárosokban valamivel alacsonyabb (33%). Az afgánok leggyakrabban az ügyintézés felgyorsítása, befejezése, az eljárási költségek csökkentése, a bírságok megfizetésének elkerülése, a kedvezőbb eljárás, illetve az ügyeik intézésével összefüggő információkért fizetnek a leggyakrabban kenőpénzt, illetve adnak élelmet, ruhát, értéktárgyakat, terményt vagy állatot. A legtöbben arról számoltak be a tanulmány készítőinek, hogy az esetek többségben (46-50%-ban) a kenőpénz fizetésére vagy a megvesztegetésre maguk a hivatalnokok szólították fel őket, vagy közvetetten utaltak arra (25-27%). Legtöbben és leggyakrabban a rendőröknek, a helyi hivatalnokoknak, a bírónak és ügyészeknek, az orvosoknak, a kormányzóság tagjainak, az ápolónőknek, a földhivatal és az adóhivatal tisztviselőinek, a vámtisztviselőknél és a kormány tagjainak fizetnek kenőpénzt. A legmagasabb összeget a vámtisztviselők (420 dollár), a kormány tagjai (300), a bírók (240) és ügyészek (230), a földhivatal (190) és az adóhivatal (150) tisztviselői, a helyi hivatalnokok (150), illetve a rendőrök (130) kapják. Miután a tanulmány szerzői szerint az afgán GDP mintegy negyedét emésztik fel a korrupcióra fordított összegek, aligha lehetnek illúzióink, hogy ez ne vonatkozna fokozottan a külföldi segélyezési és fejlesztési forrásokra. Különösen egy olyan helyzetben, amikor – a *The Wall Street Journal* nyomán – a nemzetközi sajtó éppen arról számol be,²⁴ hogy az amerikai hatóságok gyanúja szerint az afgán felső vezetés tagjai valószínűleg több milliárd dollárt sikkasztottak el nemzetközi segélyösszegekből az utóbbi három évben, és a pénzt biztonságos külföldi helyekre juttatták.

Az UNODC-tanulmány szerint a korrupció – amellet, hogy igen komoly anyagi terhet jelent a lakosságnak – az állammal szembeni bizalmatlanság és a társadalmi-politikai frusztráció egyik leglényegesebb forrása Afganisztánban, olyan jelenség, amelyet az afgán lakosság még a biztonsági helyzet romlásánál is súlyosabb problémának tekint.

A nemzetközi segélyezés és a stabilizációra irányuló törekvések – a fentebb említett problémák ellenére – számos eredményt is hoztak. Minden ellentmondásosságuk ellenére fejlődtek az ország demokratikus intézményei. A droggazdaságon kívüli gazdaság az elmúlt években évi 10% feletti növekedést mutatott, a GDP megkétszereződött. Fejlődött az infrastruktúra: ma 6 millió gyerek jár iskolába (köztük lányok is, ami a tálib rendszerben elképzelhetetlen volt), s ez igen komoly eredmény ott, ahol a lakosság több mint fele 18 év alatti. Napjainkban az afgánok több mint 80%-a (egy-két órás gyaloglással ugyan, de) hozzájuthat az alapvető egészségügyi ellátáshoz.²⁵ Az afgán társadalmi és politikai problémák jelentős része (így a korrupció, a jogállamiság hiánya, az emberi jogok terén mutatkozó elmaradás) kulturális gyökerű, s ezek – mint tudjuk – nem oldhatók meg egy-két év alatt.

Egyelőre inkább szkeptikus a nemzetközi közvélemény abban is, hogy a nemrég bejelentett,²⁶ újonnan felfedezett ásványikincs-vagyonnak valóban olyan kedvező hatása lehet az afgán válság kimenetelére, mint azt a politika sugallja. Egyrészt, mert ezek gazdaságos kitermelésének beindításához a tapasztalatok szerint még békés viszonyok között is 15–20 év szükséges, másrészt, mert az ásványikincs-vagyon feletti rendelkezés nem csupán a jelenlegi kormányzat és ellenfelei, de az afganisztáni törzsek és hadurak közötti harcot is elmélyítheti. Végül harmadrészt azért, mert az ásványikincs-vagyonért való küzdelemben gazdasági

²³ *Corruption in Afghanistan. Bribery as reported by the victims.* UNODC, January 2010. <http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Afghanistan/Afghanistan-corruption-survey2010-Eng.pdf>

²⁴ Rosenberg, Matthew: Corruption Suspected in Airlift of Billions in Cash From Kabul. *Wall Street Journal*, June 25, 2010. <http://online.wsj.com/article/SB10001424052748704638504575318850772872776.html>.

²⁵ John R. Acerra – Kara Iskyan – Zubair A. Qureshi – Rahul K. Sharma: Rebuilding the health care system in Afghanistan: an overview of primary care and emergency services. 2009. június 5. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2700223/>

²⁶ U.S. Identifies Vast Mineral Riches in Afghanistan. *The New York Times*, June 13, 2010.

http://www.nytimes.com/2010/06/14/world/asia/14minerals.html?_r=1&pagewanted=all; Afghan Economic Sovereignty: Establishing a Viable Nation. <http://www.defense.gov/news/d2010614slides.pdf>

érdekeik mentén az eddigieknél könnyebben bevonhatók lehetnek a környező nagyhatalmak valamely harcoló fél mellett.²⁷

A kábítószer-ellenes politika

Pusztán a termelési adatokat tekintve a 2009–2010-es évet akár sikeresnek is nevezhetnénk a nemzetközi közösség afganisztáni kábítószer-politikája szempontjából. Még inkább így tűnhet ez, ha hozzátesszük, hogy a tavaly márciusi Afganisztán-stratégia eredetileg folytatni kívánta az afganisztáni ópiummák-ültetvények felszámolását, s a kérdésben csak 2009 nyár elején vizsgálta felül az új washingtoni kormányzat a korábbi gyakorlatot. A 2007-es 8200 tonnáról ugyanis 2008-ban 7700 tonnára, 2009-ben pedig 6900 tonnára csökkent a termelés, s a 2010-es esztendőben az előrejelzések szerint további drasztikus visszaesés várható.²⁸ Ha azonban közelebbről is megvizsgáljuk a kérdést, az afganisztáni drogpolitika eredményei már korántsem olyan fényesek.²⁹

Mindenekelőtt tudnunk kell, hogy az elmúlt két évben az egész világon csökkent az ópiumtermelés volumene, tekintettel arra, hogy mintegy 23%-kal lett kisebb – elsősorban egyébként az Afganisztánon kívüli – ópiummák-termőterület. Fontos látnunk azt is, hogy az ópium világpiacán már több éve erős túlkínálat tapasztalható, részben a magas termelési volumen, részben pedig a nagy felhalmozódó raktárkészletek miatt. (Az UNODC adatai szerint csak Afganisztánban mintegy 12 000 tonna – vagyis közel kétévi termelismennyiség – van raktáron.) A túltermelés mértékét igen jól jelzi, hogy az ópium fogyasztói ára a világpiacon az elmúlt években a nominálisan viszonylag nagy termelés-visszaesés ellenére is folyamatosan csökkent, illetve 2009-ben és 2010 első felében tartósan alacsony szinten „állt be”. A túltermelésnek köszönhető az is, hogy 2004 végétől 2009 végéig, ingadozásokkal ugyan, de jelentősen – 200 dollárról 60 dollárra – csökkent a szárazópium kilogrammonkénti felvásárlási ára (az úgynevezett *farm-gate price*). Emellett nyilvánvaló, hogy a termelés tartósan magas tartásának a raktározási kapacitások végelessége is korlátokat szab. Végül – ami a 2010-es termelést illeti – nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy ez év tavaszán egy eddig ismeretlen pusztító parazita támadta meg az afgán mákültetvényeket (mintegy 50%-át érintette az ültetvényeknek), aminek következtében a szakértők szerint a várható termés akár egynegyedével is visszaeshet (a mákpusztulás 2009-hez képest mintegy 50%-kal megemelte a friss ópium árát). Ez az jelentheti, hogy az ország részesedése a világ ópiumtermelésében 2007 óta először 2010-ban csökkenhet 90% alá.³⁰

Miközben az ópiummák-ültetvények tömeges megbetegedése és pusztulása a kábítószer-ellenes politika szempontjából kedvezőnek tekinthető folyamat, politikai és társadalompolitikai szempontból már jóval ellentmondásosabb eredményekkel járhat, s nem csupán azért, mert a termelés kiesés igen érzékenyen érintheti az ópiummák termesztéséből élő afgán családokat. A kormányellenes erők (a leginkább érintett területeken főként a tálibok) a helyi lakosságnak az ültetvények pusztulása miatti elégedetlenségét a nemzetközi koalíció ellen igyekszik fordítani, mondván, hogy a pusztulás a nemzetközi erők légi permetezésének eredménye, amely nem csupán a mákültetvényeket pusztítja el, hanem a gyümölcsösöket is, megbetegíti az állatokat és a kisgyermeket is. S bár a kormányellenes erők vádjai ellen az ENSZ és a NATO is tiltakozott, az elkeseredett helyi lakosság fogékonyabb a tálibok érveire. Annál is inkább, mert az UNODC korábban már valóban finanszírozott olyan kísérleti programot, amelyek a kábítószer-alapanyagul szolgáló növények (például kokabokrok, ópiummák, vadkender) gombák általi elpusztítása technológiájának kidolgozását célozta.

²⁷ Williams, Michael: Afghanistan's newfound mineral wealth could fuel further conflict. *Guardian*, June 16, 2010.

<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/jun/16/afghanistan-mineral-wealth-conflict>; Van Praag, Nicolas: Afghanistan's minerals: blessing or curse? Conflict and Development, June 29, 2010. <http://blogs.worldbank.org/conflict/afghanistan-s-minerals-blessing-or-curse>

²⁸ Opium production in Afghanistan may fall in 2010, UN reports. UN News Center, February 10, 2010.

<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=33727&Cr=afghan&Cr1>

²⁹ A ópiumtermelés alakulásáról lásd: Livingston, Ian S. – Messera, Heather L. – O'Hanlon, Michael: *Afghanistan Index*. 31–33. o.; World Drug Report 2010. http://www.humansecuritygateway.com/documents/UNODC_2010_WorldDrugReport.pdf

³⁰ Parasite threatens afghan opium production: UN. *The Independent*, June 26, 2010. <http://www.independent.co.uk/life-style/health-and-families/parasite-threatens-afghan-opium-production-un-2011566.html>

Számos elemző szerint az sem elsősorban a nemzetközi koalíció afganisztáni kábító-szer-ellenes politikájának az eredménye, hogy Afganisztánban sok szempontból átrendező-dött a kábító-szer-termelés területi eloszlása: 2009-ben ugyanis négy tartomány – Helmand (58%), Kandahar (16%), Farah (10%) és Uruzgan (7%) – adta az ország ópiumtermelésének 91%-át. A termelés területi átrendeződése következtében napjainkban Afganisztán 34 tartományából 17 lényegében mákmentes. Ez azonban nem elsősorban az ültevények felszámolásának az eredménye, az ópiummák termőterülete ugyanis a 2004 és 2009 között csupán 8000 ezer hektárral, alig több mint 6%-kal csökkent, 2010-ben pedig a 2009. évvel azonos nagyságú maradt (122 ezer hektár).

Az Obama-adminisztráció 2009 májusában vizsgálta felül az amerikai kábító-szer-ellenes politikát. Ennek keretében egyrészt felfüggesztette az afganisztáni ültevények felszámolását, s inkább a feldolgozó laboratóriumok és raktárak megsemmisítésével, valamint kábító-szer-kereskedelem elleni fellépéssel próbálja meg visszاسzorítani az afgán droggazdaságot. (A korábbi időszakhoz hasonlóan az ISAF erői és a PRT-k ebben sem vesznek részt közvetlenül – legfeljebb információszerezéssel, illetve átadással –, a laboratóriumok, raktárak és az ópiumkereskedelem elleni fellépés ugyanis továbbra is az afgán erők feladata.) Másrészt erőteljesen eltávolodott elődjének attól a gyakorlatától is, amely mindenekelőtt más hasznónövények afganisztáni termelésének finanszírozásával kívánta csökkenteni az ópiumtermelést (ezt ugyan nem szüntette meg teljesen, de jelentősen csökkentette az erre fordítható forrásokat). Végül harmadszor: célul tűzte az Egyesült Államokon belüli droggereslet csökkentését, s erre a korábbi adminisztrációnál nagyobb forrásokat biztosított. Ezek a lépések alapvető szemléleti változást jelentenek ahhoz a korábbihoz képest, amely nem a kereslet, hanem a kínálat oldaláról közelítette meg a kábító-szer-kérdést. Megítélésünk szerint ez még akkor is jelentős előrelépés, ha Obama új drogpolitikáját – ezen belül az afganisztáni kábító-szer-ellenes politikát is – lényegében meghirdetése óta állandó kritikák érik.

Washington és az afganisztáni nemzetközi koalíciót rendszeresen bírálja az ENSZ Kábító-szer és Bűnmegelőzési Hivatala, mondván, hogy nem eléggé elkötelezettek az afganisztáni kábító-szer-termelés elleni fellépésben.³¹ Ennek bizonyítására az UNODC tisztviselői és szakértői gyakran hivatkoznak arra, hogy Afganisztán az elmúlt kilenc év során nem csupán az ópiumtermelésben lett világelső, de az ugyancsak tiltott cannabisgyanta (hasis) előállításában is.³² Az UNODC szakértői azt is a szemükre vetik, hogy bár ma már azt Washington, a NATO és az ISAF vezetése is elismeri, hogy a korrupció Afganisztánban még a biztonsági helyzet romlásánál is súlyosabb probléma (így tekint rá maga az afgán társadalom is!), mégsem hajlandóak határozottabban fellépni ennek egyik legfőbb oka, a virágzó droggazdaság ellen. Az ENSZ tisztviselői és szakértői mellett az utóbbi időben Oroszország is igen kritikus a nemzetközi koalíció és az Egyesült Államok afganisztáni drogpolitikájával szemben. Legutóbb orosz kormányzati tisztviselők jelentették ki, hogy szerintük kudarcot vallott Amerika és a NATO afganisztáni kábító-szer-ellenes politikája, mert az országból szinte szabadon áramlik ki az a hatalmas mennyiségű heroin, amelyből évente mintegy 30 ezer orosz fiatal adagolja túl magát.³³ De bírálja az afganisztáni kábító-szer-ellenes gyakorlatot Irán is, amelynek szintén igen komoly problémát jelent az Afganisztánból beáramló kábító-szer és a növekvő iráni kábító-szer-fogyasztás.³⁴

Obama döntését kritizálják azok is, akik szerint a drogpolitikában bekövetkezett váltás komoly bevételi forrásokhoz juttatja a kormányellenes felkelőket, hiszen az ópiumtermelés és a kábító-szer-kereskedelem elsősorban nekik hajt egyre nagyobb hasznot (évente 140–200 millió dollárt). A nemzetközi és az afgán NGO-k szerint pedig az ópiumtermeléssel szembeni fellépés gyengülésének tragikus hatása van az afgán társadalomra: közel egymillió a drog-

³¹ UN Says Afghanistan's Neighbors Consume Most Of World's Opium. *RFE-RL*, June 23, 2010. http://www.rferl.org/content/UN_Afghanistan_Neighbors_Consume_Opium/2080450.html

³² Afghanistan is world's leading hashish producer, says UN. *Guardian*, March 31, 2010. <http://www.guardian.co.uk/world/2010/mar/31/afghanistan-worlds-leading-hashish-producer>

³³ Stack, Graham: Russia battling Afghanistan's heroin industry. *Telegraph*, June 2, 2010.

<http://www.telegraph.co.uk/sponsored/russianow/politics/7847442/Russia-battling-Afghanistans-heroin-industry.html>

³⁴ Iran demands UK accountability for Afghan drug problem. *PressTV*, January 10, 2010.

<http://www.presstv.ir/detail.aspx?id=115816§ionid=351020101>

függő (az aktív lakosság 8 százaléka), s ezen belül igen magas az ópiumtermék-fogyasztók száma (az ENSZ adatai szerint az aktív lakosság hozzávetőlegesen 1,7 százaléka).

Az ópiummák-ültetvények felszámolásának vagy fel nem számolásának dilemmája persze nem új keletű, már a kezdetektől rányomta bélyegét a nemzetközi közösség afganisztáni kábítószer-ellenes politikájára. A nemzetközi fegyveres erők távolról sem viseltettek osztatlan lelkesedéssel a korábbi washingtoni adminisztráció „afganisztáni drogellenes háborújának” verbális meghirdetése iránt. Bár az ópiumtermelés az afgán misszió kezdetétől központi témája volt az európai és amerikai sajtónak, az ellene folytatott küzdelmet nem tekintették prioritásnak sem a katonák, sem a politikusok. A katonai misszió mandátuma eleve nem tartalmazta a kábítószer-termelők és -csempészek elleni közvetlen fellépést. Vagyis Barack Obama döntése felfogható a tényleges gyakorlathoz való egyszerű alkalmazkodásként is.

A „regional ownership” kérdése

Az ENSZ Kábítószer és Bűnmegelőzési Hivatalának 2010-es jelentése arra is felhívja a figyelmet, hogy az Afganisztánban termelt kábítószer legjelentősebb felvevő piacának és legnagyobb fogyasztóinak az Afganisztánnal szomszédos országok számítanak (Pakisztán, a volt szovjet tagköztársaságok, Irán, Oroszország stb.). Miközben ez komoly belső problémát jelent az említett országok számára, paradox módon kedvezően hathat az afganisztáni válság megoldására. A kábítószer-probléma lehet ugyanis az egyik olyan közös politikai nevező, amely összefogásra ösztönözheti azokat az országokat, amelyek az elmúlt években – jó esetben – Afganisztánra csak egyfajta mellékhadszíntérként tekintettek egymás közötti és az Egyesült Államokkal folytatott regionális játszmáikban. Hiszen alighanem az Egyesült Államok és a NATO afganisztáni kábítószer-ellenes politikájával való elégedetlenség is hozzájárult ahhoz, hogy a sanghaji együttműködés keretében Moszkva legutóbb a pakisztáni vezetéssel állapodott meg kábítószer-ellenes politikájuk és fellépéseik jövőbeni jobb összehangolásáról.³⁵

Egy évvel ezelőtt *Az új Afganisztán-stratégia esélyei* című írás azt állította, hogy az Obama-adminisztráció új Afganisztán-stratégiájának egyik legnagyobb pozitívuma, hogy a válság kapcsán nem csupán a *local ownership* kialakítását (vagyis a kérdés megoldásának „afganizálását”), hanem a *regional ownership* megteremtését (vagyis a környező hatalmaknak a rendezésbe való bevonását) is célul tűzte ki. Ma sajnálkozva kell megállapítanunk, hogy a válságkezelés regionális dimenzióiban nem tapasztalható lényeges előrelépés. De nézzük röviden sorjában!

Pakisztán. Az afganisztáni biztonsági helyzet egyes eseteinek kezelése az elmúlt másfél évben többnyire mindig eredményesnek bizonyult, ha sikerült megnyerni Pakisztánt a közös fellépésre. Így például legutóbb 2010 februárjában, amikor a tálib erők 18 legmagasabb tisztséget betöltő vezetője közül kilencet sikerül őrizetbe vennie a pakisztáni hatóságoknak, köztük Mir Muhammad mollát, Baghlán tartomány „árnyékkormányzóját”.³⁶ Ugyanakkor az iszlámábádi kormányzat az afganisztáni válságot továbbra is elsősorban saját India-ellenes érdekei szolgálatában igyekszik felhasználni (karcosabban fogalmazva: egyfajta proxyháborút vív Indiával Afganisztánban). Emellett – miként arra McCrystal tábornok is rámutatott – a pakisztáni titkosszolgálat (ISI) továbbra sem hagyott fel az afganisztáni tálibok támogatásával.

Oroszország. Jóllehet Obama hatalomra kerülése óta többször is felmerült, hogy Moszkva a korábbiaknál jobban elkötelezi magát az afgán válság megoldásához való hozzájárulás terén (2009 és 2010 fordulóján még a katonai hozzájárulását sem zárta ki a világsajtó), a tényleges és gyakorlati lépések orosz részről rendre elmaradnak. Az elmúlt másfél év egyetlen jelentősebb eredménye, hogy Barack Obama 2009. júliusi moszkvai látogatásakor Oroszország hozzájárult ahhoz, hogy az Egyesült Államok használja légterét az afganisztáni után-

³⁵ Russia and Pakistan to fight drugs threat together. *The Voice of Russia*, June 21. 2010. <http://english.ruvr.ru/2010/06/21/10284127.html>

³⁶ Amir Mir: Pakistan wipes out half of Quetta Shura. *The News*, March 1, 2010. http://www.thenews.com.pk/top_story_detail.asp?id=27544

pótlások érdekében. A megállapodás értelmében az amerikai repülőgépek évi 4500 átrepülést végezhetnek Oroszország fölött az afganisztáni csapatok ellátása céljából.

Kína. Bár a drogprobléma, az iszlám radikalizmus és a terrorizmus kérdései Kína számára is komoly biztonsági problémát jelentenek, Peking mindeközül nem mutatott hajlandóságot arra, hogy politikai értelemben mélyebben elkötelezze magát az afganisztáni válságkezelésben. Paradox módon ugyanakkor Kína azon kevés ország közé tartozik, amelyek az afgán biztonsági helyzet bizonytalansága mellett is igen jelentős – elsősorban erőforrás-alapú – beruházásokat eszközölnek Afganisztánban (ezek közül a legnagyobb volumenű a China Metallurgical Groupé, mely az ajnaki rézbánya kitermelési jogáért több mint 3 milliárd dollárt hajlandó fizetni Kabulnak).³⁷ Peking emellett erősítette kapcsolatait hagyományos térségbeli partnerével, Pakisztánnal is a terrorizmus elleni küzdelem területén. Az Egyesült Államokkal szemben azonban egyértelműen kívülállónak viselkedik Afganisztán kapcsán.

India. India felajánlásait tekintve Afganisztán hatodik legnagyobb donorja, régiójából pedig az első számú, amely az elmúlt években közel 1,2 milliárd dollárt ajánlott fel az afgán gazdaság rekonstrukciójához.³⁸ Geopolitikai helyzete (nem határos Afganisztánnal), Pakisztánnal fennálló ellentétei (proxyháborúja Afganisztánban, a mumbai merénylet miatt kiélezetté vált viszonyuk), illetve a Kínával fennálló nagyhatalmi versengése miatt azonban India eddig mindig csak másodlagos politikai szereplője volt az afganisztáni válságkezelésnek. Ez Washington számára azért is igen kedvezőtlen, mert egyébként India sokkal jobban érdekelt a jelenlegi afgán rezsim stabilitásának fenntartásában és a tálibok visszaszorításában, mint Iszlámábád.

Irán. Jóllehet a világsajtó 2010 májusában vezető hírként hozta le Stanley McCrystal bejelentését, hogy Irán támogatja a tálibokat,³⁹ a tálib rendszerrel szemben álló Északi Szövetséget 2001-ben támogató Teherán Afganisztánnal kapcsolatos magatartását tartósan sajátos ketősség jellemzi. Egyfelől ugyanis regionális nagyhatalomként komoly érdeke fűződik ahhoz, hogy a nemzetközi koalíciós erők elhagyják Afganisztánt, megnyitva ezzel az utat a nyelvi, kulturális, etnikai (tádzsik), vallási (hazarák) és egyéb szálakkal Afganisztánhoz erősen kötődő Irán előtt, hogy politikai főszereplővé váljon. Másfelől viszont az afgán helyzet egyfajta korlátozott „vietnamizálódása” is hasznot hajthat az iráni vezetésnek, addig legalábbis feltétlenül, amíg Afganisztán lefoglalja Washington, illetve az afgán helyzet eszkalálódása nem fenyegeti Irán biztonságát és érdekeit. Azoknak a híreknek az értékelésénél, amelyek a tálibok iráni támogatásáról szólnak, feltétlenül figyelembe kell vennünk, hogy bár a „vietnamizálódás” érzetének fenntartása érdeke lehet Iránnak, az irániakkal és afganisztáni „szövetségeseikkel” (tádzsikkal, hazarákkal) hosszú évtizedek óta szemben álló tálibok hatalomba való visszatérése semmiképpen sem.⁴⁰ Már csak azért sem, mert Iránnak – amely (közel félmilliárd dollárjával és jó segélyezés-teljesítési mutatójával) igen jelentős afganisztáni donorország, komoly befektetései is vannak a hazarák lakta afgán területeken, illetve Észak-Afganisztánban, s mintegy 1,3 milliárd dolláros kereskedelmi forgalmat bonyolít le északnyugati szomszédjával.⁴¹

Az afganisztáni válságkezelés regionális dimenziójának jelenlegi kulcskérdése az, hogy vajon az Obama elnök által bejelentett kivonulás kitűzött megkezdésének közeledte (2011).

³⁷ Huq, Aziz: Chinese Takeout. *Foreign Policy*, June 15, 2010.

http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/06/15/chinese_takeout

³⁸ Fontos azonban megjegyezni, hogy India 2009 áprilisáig felajánlásainak csupán 24%-át teljesítette. Összehasonlításképp: az Egyesült Államok 48%-át, Irán pedig 93%-át. US-Iran thaw could bolster Afghanistan rebuilding efforts. *The Christian Science Monitor*, April 3, 2009. <http://www.csmonitor.com/World/Asia-South-Central/2009/0403/p06s01-wosc.html>

³⁹ NATO General in Afghanistan: Taliban Train in Iran. *Afghanistan Conflict Monitor*, May 31, 2010.

<http://www.afghanconflictmonitor.org/2010/05/nato-general-in-afghanistan-taliban-train-in-iran.html>

⁴⁰ Torfeh, Massoumeh: Iran's 'double game' in Afghanistan. *Guardian*, March 11, 2010.

<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/mar/11/ahmadinejad-karzai-iran-afghanistan-us>

⁴¹ US-Iran thaw could bolster Afghanistan rebuilding efforts. *The Christian Science Monitor*, April 3, 2009.

<http://www.csmonitor.com/World/Asia-South-Central/2009/0403/p06s01-wosc.html>; Iran aid to Afghanistan at \$280mn. *PressTV*, March 9, 2010. <http://www.presstv.ir/detail.aspx?id=120440§ionid=351020101>

július), elő idéz-e, s ha igen, akkor milyen változást a regionális szereplők eddigi magatartásában. Ennek értékelésekor azonban nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt, hogy az említett regionális főszereplők sem egyedül (például Pakisztán vagy Irán), sem pedig egy esetleges koalícióban nem képesek biztosítani egy olyan stabil Afganisztán létrejöttét, amellyel kapcsolatban biztonsági garanciát is vállalhatnának arra nézve, hogy szűkebb vagy tágabb nemzetközi környezetére nézve nem lesz veszélyes (drog, iszlám radikalizmus, terrorizmus).

Összegzés

Az Egyesült Államok és NATO 2009 folyamán újragondolt Afganisztán-stratégiája eddig nem hozott változást az elemzésünkben áttekintett területek egyikén sem (biztonság, segélyezés, kábítószer, regionális dimenzió), nem volt képes megfordítani vagy lényegesen megváltoztatni a 2005–2006 óta tapasztalható kedvezőtlen folyamatokat. Ennek következményeként a jövőben várhatóan felerősödnek a missziót érő bírálatok, illetve – tekintettel az európai és amerikai közvélemény misszióval kapcsolatos álláspontjának változására – azok a törekvések is, melyek a nemzetközi koalíció mielőbbi kivonulását sürgetik az országból. E folyamatokat a magyar politikai vezetésnek is kiemelt figyelemmel kell kísérnie annak érdekében, hogy az afganisztáni magyar szerepvállalással kapcsolatos döntéseket a legkedvezőbb időpontban és legkedvezőbb feltételek mellett, és szövetségeseivel összhangban legyen képes meghozni.

Források és irodalom

- Accera, John R. – Kara Iskyan – Zubair A. Qureshi – Rahul K. Sharma: Rebuilding the health care system in Afghanistan: an overview of primary care and emergency services. *NBC*, June 5, 2009.
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2700223/>
- Afghan conflict monitor. <http://www.afghanconflictmonitor.org/>.
- Afghan Economic Sovereignty: Establishing a Viable Nation. <http://www.defense.gov/news/d2010614slides.pdf>
- Afghan Troops Less Capable Than Evaluations Showed, Audit Finds. *Bloomberg Businessweek*, June 28, 2010.
<http://www.businessweek.com/news/2010-06-28/afghan-troops-less-capable-than-evaluations-showed-audit-finds.html>
- Afghanistan is world's leading hashish producer, says UN. *Guardian*, March 31, 2010.
<http://www.guardian.co.uk/world/2010/mar/31/afghanistan-worlds-leading-hashish-producer>
- Afghanistan Peace and Reintegration Program (APRP).
<http://www.sipri.org/blogs/Afghanistan/Afghan%20Peace%20and%20Reconciliation%20Programme-%20draft-%20Apr%2010%20.pdf>.
- Amir Mir: Pakistan wipes out half of Quetta Shura. *The News*, March 1, 2010.
http://www.thenews.com.pk/top_story_detail.asp?id=27544
- Biztonságpolitika és terrorizmus. <http://wagnerpeter.blogspot.com/>
- Commander's Initial Assessment. 30 August 2009. *The Washington Post*, September 21, 2009.
http://media.washingtonpost.com/wp-srv/politics/documents/Assessment_Redacted_092109.pdf?sid=ST2009092003140
- Cookman, Colin – Wadhams, Caroline: *Governance in Afghanistan. Looking Ahead to What We Leave Behind*. Center for American Progress, May 2010.
- Corruption in Afghanistan. Bribery as reported by the victims*. UNODC, 2010. január.
- Failed States Index. *Foreign Policy*, June 21, 2009.
http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/06/21/the_failed_states_index_2010
- Flynn, Michael: *State of the Insurgency. Trends, Intentions and Objectives*.
http://www.humansecuritygateway.com/documents/ISAF_StateOfTheInsurgency_22December09.pdf.
- Government map shows dire Afghan security picture, *Reuters*, August 5, 2009.
<http://in.reuters.com/article/idINIndia-41555920090805>
- Huq, Aziz: Chinese Takeout. *Foreign Policy*, June 15, 2010.
http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/06/15/chinese_takeout
- iCasualties.org: Operation Enduring Freedom. <http://icasualties.org/oef/>.
- ICOS Group. <http://www.icosgroup.net/>.

ZMNE SVKI ELEMZÉSEK – 2010/10

- Iran aid to Afghanistan at \$280mn. *PressTV*, March 9, 2010.
<http://www.presstv.ir/detail.aspx?id=120440§ionid=351020101>
- Iran demands UK accountability for Afghan drug problem. *PressTV*, January 10, 2010.
<http://www.presstv.ir/detail.aspx?id=115816§ionid=351020101>
- Livingston, Ian S. – Messera, Heather L. – O'Hanlon, Michael: *Afghanistan Index. Tracking Variables of Reconstruction & Security in Post-9/11 Afghanistan*. <http://www.brookings.edu/foreign-policy/afghanistan-index.aspx>
- Long War Journal. <http://www.longwarjournal.org/>.
- Malkasian, Carter - Meyerle, Gerald: Provincial Reconstruction Teams: How Do We Know They Work? Strategic Studies Institute, March 2009. <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/PUB911.pdf>
- NATO General in Afghanistan: Taliban Train in Iran. *Afghanistan Conflict Monitor*, May 31, 2010.
<http://www.afghanconflictmonitor.org/2010/05/nato-general-in-afghanistan-taliban-train-in-iran.html>
- Operation Moshtarak: Lesson Learned. Refugees from Marjah, in Lashkar Gah*. ICOS, March 2010.
http://www.icosgroup.net/documents/operation_moshtarak.pdf
- Opium production in Afghanistan may fall in 2010, UN reports. UN News Center, February 10, 2010.
<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=33727&Cr=afghan&Cr1>
- Parasite threatens afghan opium production: UN. *The Independent*, June 26, 2010.
<http://www.independent.co.uk/life-style/health-and-families/parasite-threatens-afghan-opium-production-un-2011566.html>
- Praag, Van Nicolas: Afghanistan's minerals: blessing or curse? *Conflict and Development*, 2010. június 29.
<http://blogs.worldbank.org/conflict/afghanistan-s-minerals-blessing-or-curse>
- Report of the Secretary-General pursuant to paragraph 40 of resolution 1917 (2010) UN Security Council, June 16, 2010.
- Report on Progress Toward Security and Stability in Afghanistan. Report to Congress in accordance with section 1230 of the National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2008. April 2010.
http://www.humansecuritygateway.com/documents/USGOV_April2010_ReportOnProgressTowardSecurityAndStabilityInAfghanistan_USPlanForSustainingANSF.pdf
- Report: U.S. Overestimated Afghan Police, Army. *CNBC*, June 29, 2010.
<http://www.cbsnews.com/stories/2010/06/29/world/main6629391.shtml>
- Rosenberg, Matthew: Corruption Suspected in Airlift of Billions in Cash From Kabul. *Wall Street Journal*, June 25, 2010. <http://online.wsj.com/article/SB10001424052748704638504575318850772872776.html>
- Russia and Pakistan to fight drugs threat together. *The Voice of Russia*, June 21, 2010.
<http://english.ruvr.ru/2010/06/21/10284127.html>
- Stack, Graham: Russia battling Afghanistan's heroin industry. *Telegraph*, June 2, 2010.
<http://www.telegraph.co.uk/sponsored/russianow/politics/7847442/Russia-battling-Afghanistans-heroin-industry.html>
- Tálas Péter: Az új Afganisztán-stratégia esélyei. *Nemzet és Biztonság*, 2009. 4. szám. 46–55. o.
- Torfeh, Massoumeh: Iran's 'double game' in Afghanistan. *Guardian*, March 11, 2010.
<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/mar/11/ahmadinejad-karzai-iran-afghanistan-us>
- U.S. Identifies Vast Mineral Riches in Afghanistan. *The New York Times*, June 13, 2010.
http://www.nytimes.com/2010/06/14/world/asia/14minerals.html?_r=1&pagewanted=all;
- UN Says Afghanistan's Neighbors Consume Most Of World's Opium. *RFE-RL*, June 23, 2010.
http://www.rferl.org/content/UN_Afghanistan_Neighbors_Consume_Opium/2080450.html
- US-Iran thaw could bolster Afghanistan rebuilding efforts. *The Christian Science Monitor*, April 3, 2009.
<http://www.csmonitor.com/World/Asia-South-Central/2009/0403/p06s01-wosc.html>
- Wagner Péter: Az afganisztáni nemzetközi fejlesztési együttműködés magyar eredményei és tapasztalatai. *MKI Tanulmányok*, 2010. 14. szám. <http://www.kulugyiintezet.hu/letoltes.php?letolt=10116>
- Wagner Péter: Siker vagy kudarc? Az újabb afgán dzsirga és a magyar vonatkozások. *MKI Gyorselemzések 2010/7*. <http://www.kulugyiintezet.hu/index.php?menu=26&gyors=2041>
- Williams, Michael: Afghanistan's newfound mineral wealth could fuel further conflict. *Guardian*, June 16, 2010.
<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/jun/16/afghanistan-mineral-wealth-conflict;>
- World Drug Report 2010.
http://www.humansecuritygateway.com/documents/UNODC_2010_WorldDrugReport.pdf